

Zajednice koje brinu kao model prevencije poremećaja u ponašanju: predstavljanje projekta

Prof. dr. sc. Josipa Bašić Mr.sc. Martina Ferić Šlehan Mr.sc. Valentina Kranželić Tavra
Sveučilište u Zagrebu Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Sažetak

U radu se predstavlja projekt «Zajednice koje brinu kao model prevencije poremećaja u ponašanju», glavni istraživač prof. dr. sc. Josipa Bašić (Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu). Projekt se provodi uz financijsku potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske i Istarske županije. Projekt se vodi u dva povezana dijela: istraživački dio i dio jačanja zajednice za organizaciju prevencije poremećaja u ponašanju. Provodi se na 4 šira lokaliteta u Istraskoj županiji (Labinština – Labin, Kršan, Sv, Nedelja; Pazinština – Pazin, Tinjan, Sv, Petar u Šumi; Poreština – Poreč, Višnjan, Vrsar; Puljština – Pula, Medulin, Svetvinčenat). Cilj projekta je implementirati model prevencije poremećaja u ponašanju - na razini svake pojedine lokalne zajednice kao i na razini Istrasko županije – koji će na osnovi stvorene Regionalne koalicije za prevenciju, procjene potreba, procjene resursa i postavljanja prioriteta pružiti zajednicama mogućnost da usmjere svoje preventivne strategije.

Glavne riječi: djeca i mladi, promocija pozitivnog razvoja, rizični i zaštitni čimbenici, prevencija poremećaja u ponašanju i rizičnih ponašanja, lokalna zajednica

Abstract

In the paper there is presented scientific project «Prevention of behavior disorders in local community», principal investigator Josipa Bašić, Ph.D. (Faculty for education and rehabilitation sciences University of Zagreb). Project is funded by Ministry of science, education and sport and Region of Istria. The project has two connected parts: research part and strengthening local community for organizing prevention activities. The project is conducted in four areas in Region of Istria: (Labin, Kršan, Sv, Nedelja; Pazin, Tinjan, Sv, Petar u Šumi; Poreč, Višnjan, Vrsar; Pula, Medulin, Svetvinčenat). The purpose of the project is to implement the behavior disorders prevention model – on the level of each area and on the Region of Istria level. The model, on the basis of Region coalition for prevention, needs and resources assessment and prioritizing, will help local communities to focus and plan their prevention strategies.

Key words: children and youth, positive development promotion, risk and protective factors, prevention of behavior disorders and risk behavior, local community

...promjene fokusa istraživanja u socijalnim i ponašajnim znanostima idu od nedostataka i patologije pojedinca prema snagama pojedinca i njegove lokalne zajednice

Bonnie Bernard, 1999.

Uvod

Ideja za znanstveni projekt «Zajednice koje brinu kao model prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih» nastala je kao rezultat dugogodišnjeg stručnog i znanstvenog ulaganja u područje prevencije prve autorice ovog rada kojoj se u ovom projektu pridružuju i znanstvene novakinje, također autorice ovog rada. Ti znanstveni interesi rezultirali su vođenjem više znanstvenih projekata koji su bili usmjereni pronalaženju adekvatnih i učinkovitijih modela intervencija od primarno preventivnih, rano interventnih do tretmana i rehabilitacije djece i mladih te odraslih osoba s poremećajima u ponašanju i delinkventnim ponašanjima*.

Tom interesu autorica se posvetila i tijekom stručnog vođenja Povjerenstva Vlade Republike Hrvatske za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladih (1997. - 2002.) u kojem razdoblju posvećuje pozornost s jedne strane izučavanju i identificiranju rizičnih i zaštitnih čimbenika značajnih za razvoj i prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladih (Bašić, Janković, 2000), a s druge strane lokalnoj zajednici kao izvorištu Nacionalne strategije prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih (Janković, Bašić, 2001, i Bašić, Janković, 2003). Upravo bavljenjem strategijskim postavljanjem prevencije na nacionalnoj razini počinje ulaganje u podupiranje znanja i vještina koja postoje na lokalnim razinama, njihovo prepoznavanje i stavljanje u sveobuhvatne okvire prevencije na lokalnoj razini.

Okrugli stolovi u organizaciji navedenog Povjerenstva omogućili su na kraju 2001. godine uvid u stanje i procjenu ljudskog kapitala i programa rada na prevenciji u nekim našim županijama. Nastavak tog napora ogleda se upravo u znanstvenom projektu kojega se predstavlja. Istarska županija u tom trenutku procijenjena je po mnogim kriterijima najspremljivom za posao koji smo započeli u okviru ovog projekta, za kojega vjerujemo da će biti

značajan i za druge lokalitete, županije ili nacionalnu razinu.

Znanstveni projekt se, dakle, razvio na Sveučilištu u Zagrebu Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Odsjeku za poremećaje u ponašanju pod vođenjem (glavni istraživač) Josipe Bašić**. Projekt je prihvaćen i financijski podupiran od Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske (projekt broj 0013009). Taj projekt prihvatila je i financijski podržala Istarska županija te se projekt provodi pod okriljem Ureda za zdravstvo, socijalnu skrb i rad Istarske županije pod vođenjem prim. dr. Romanite Rojnić i njezine pomoćnice, stručne savjetnice Sonje Grozić Živolić, koordinatorice za Istarsku županiju. Za tim koordinatora na razini Županije i po pojedinim lokalitetima vidi jedno od narednih poglavlja.

Ključne riječi za ovaj projekt su: otporna djeca, zdravi mladi, mladi «u- riziku», rizični i zaštitni čimbenici, prevencija poremećaja u ponašanju djece i mladih, osnaženi roditelji i obitelji, kvalitetne škole, zajednice koje podupiru pozitivan razvoj mladih.

Na toj osnovi postavljen je i cilj projekta: izrada modela prevencije poremećaja u ponašanju koji će biti postavljen u lokalnu zajednicu te opisan kroz pozitivan razvoj, osnažene obitelji, vrtiće/škole koje promiču zdravlje, učenje i zaštitu, zajednice koje brinu. Tako postavljen cilj proizvod je polazišta prema kojem je potrebno napraviti pomak fokusa od problema djece i mladih i njihovih važnih odraslih na rizične i zaštitne čimbenike značajne za razvoj poremećaja u ponašanju te posebno na pozitivan razvoj djece i mladih u njihovim socijalnim okruženjima – lokalnim zajednicama. Zato se projekt provodi sa svrhom unapređenja znanja iz područja prevencijske znanosti, programiranja modela prevencije na lokalnoj razini i to na osnovi procjene potreba i resursa u zajednici te jačanje zajednice za organizaciju prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih.

Riječ je o modelu ulaganja u pozitivan razvoj mladog čovjeka podizanjem i omogućavanjem kvalitete svakodnevnog življenja u redovitim socijalnim zajednicama čijih je taj mladi čovjek sudionik/participant, i u kojem okruženju se prepoznaju pozitivne vrijednosti i korisnost tog mladog čovjeka u društvu u kojem tek počinje i nastaviti će stvarati vrijednosti za to isto društvo (vidi Bašić, Ferić, Kranželić, 2001).

Rizični i zaštitni čimbenici koji će se identificirati i pratiti na različite načine u ovom projektu, između ostalog i kao rezultat primjene većeg broja upitnika, omogućiti će posebne uvide u potrebe i rizike djece i mladih, potrebe i rizike njihovih socijalnih okruženja, ponašanja i funkcioniranja i djece i važnih odraslih odnosno primarnih okruženja kao što su obitelj, vrtić i škola te posebno lokalne zajednice iz perspektive mladih, roditelja, građana i ključnih ljudi zajednice.

Na osnovu navedenih uvida zadatak je projekta predložiti sveobuhvatne prevencijske intervencije odnosno model «zajednice koje brinu» ili «zajednice u prevenciji poremećaja u ponašanju».

Očekivane dobiti iz ovog projekta postavljene na početku rada projekta sada su već pomalo vidljive u onom dijelu u kojem je projekt polučio rezultate i u njegovom istraživačkom dijelu i u dijelu razvoja zajednice za potrebe postavljanja strategije prevencije. One su bile:

1. Očekivana dobit za djecu i mlade:

- Veći broj osnažene djece i mladih
- Više univerzalnih i selektivnih učinkovitih programa prevencije
- Veća uključenost mladih u vlastiti razvoj
- Djeca i mladi kao resursi zajednice

2. Očekivana dobit za obitelj:

- Više osnaženih obitelji
- Razvijena mreža programa za roditelje
- Treninzi za roditelje, škole za roditelje
- Savjetovališta

3. Očekivana dobit za vrtić/školu:

- Više vrtića /škola koje promoviraju pozitivan razvoj djece i mladih
- Razvijeni programi pozitivnog razvoja
- Više osnaženih i kompetentnih odgajatelja i učitelja
- Stalnost učenja i primjene naučenog

4. Očekivana dobit za zajednicu:

- Veća senzibilizacija javnosti za potrebe i dobrobit djece i mladih
- Jačanje volonterskih aktivnosti i civilnog društva
- Razrada strategijskih pravaca za pojedinu lokalnu zajednicu
- Strategijsko promišljanje na županijskoj razini
- Osmišljavanje programa «zajednice koje brinu» kao sveobuhvatnog prevencijskog programa

Za realizaciju postavljenog cilja izvedba projekta planirana je na dvije razine: razinu istraživanja i razinu razvoja zajednice.

Sastavnice istraživačkog dijela projekta odnosile su se na: postavljanje studijskog projekta, izbor uzorka i instrumentarija, pilot projekt, glavno istraživanje, upisivanje i obradu podataka, rezultate i njihovu diskusiju, implikaciju rezultata na lokalnoj i županijskoj razini te izradu završnog elaborata. Sada se radi na rezultatima sa svrhom implikacije rezultata u prevencijsku praksu odnosno u pisanje završnog elaborata odnosno više knjiga kojima će se omogućiti najbolje razumijevanje i postavljanje daljnjih koraka u implementaciji naučenog.

Razvoj zajednice zamišljena je kroz ove sastavnice: razvijanje i izgradnja stručnih timova, popisivanje postojećih projekata/programa prevencije, evaluacija postojećeg stanja, postavljanje i evaluacija pilot projekata/programa, edukacija stručnjaka za primjenu tih programa, superviziranje projekata i programa, institucionalizacija

projekta/programa.
Obje razine biti će kratko prikazane.

Istraživačka razina projekta

Kao što je već spomenuto, projekt je proveden kroz dvije paralelne cjeline: akcijski dio jačanja zajednice (rad sa skupinom koordinatora) i znanstveno istraživanje.

Znanstveno istraživanje je u projektu imalo za cilj procjenu potreba i snimanje početnog (trenutnog) stanja rizika i potreba djece i mladih Istarske županije. U tom smislu provedeno je pilot i glavno istraživanje.

Pilot istraživanje obavljeno je krajem 2003. godine na području Bujštine primjenom niza izabranih instrumenata na slučajnom uzorku ispitanika. Rezultati pilot projekta poslužili su za pripremu instrumenata i planiranje glavnog istraživanja koje je provedeno 2004. godine primjenom ukupno 13 upitnika*** na slučajnom uzorku ispitanika sa četiri lokaliteta Istarske županije. Uzorak ispitanika sastavljen je izborom slučajnih brojeva, što je svakom građaninu izabranih lokaliteta davalo jednaku vjerojatnost da će biti izabran u uzorak. Tako sastavljan uzorak je slučajni uzorak i dobar je reprezentant populacije o kojoj se želi zaključivati. Neke skupine ispitanika (npr. učitelji, stručni suradnici, ključni ljudi) sudjeluju u uzorku kao populacija, dakle svi. Popisi planiranih skupina ispitanika prikupljeni su na izabranim lokalitetima Istarske županije. Dolje navedeni lokaliteti izabrani su prema više kriterija: razvijenost, geografski položaj, spremnost zajednice, potrebe djece i mladih, ... U suradnji s predstavnicima Istarske županije izabrani su sljedeći lokaliteti, odnosno gradovi s pripadajuće dvije općine:

-Labin, Kršan, Sv. Nedjelja

-Pazin, Tinjan, Sv. Petar u Šumi

-Poreč, Vrsar, Višnjan

-Pula, Medulin, Svetvinčent

U istraživanju su kao ispitanici sudjelovali djeca, mladi, roditelji, učitelji, odgajatelji, stručni suradnici, građani (roditelji, studenti, umirovljenici), ključni ljudi (ljudi na odgovornim pozicijama koji donose odluke ili su na drugi način važni za zajednicu). Njihova percepcija rizičnih ponašanja, kvalitete okruženja (škole, obitelji, zajednice), vlastite kompetentnosti za ulogu koju obavljaju, te mogućnosti ulaganja u preventivne napore predstavljat će osnovu za planiranje preventivskih aktivnosti i strategijskih promišljanja prevencije u zajednici.

Rezultati i pilot istraživanja (Buje, Novigrad, Umag, Brtonigla, Oprtalj, 2003.) i **glavnog istraživanja** (Labin, Kršan, Sv. Nedelja, Pazin, Sv. Petar u Šumi, Tinjan, Pula, Medulin, Svetvinčenat, Poreč, Višnjan i Vrsar, 2004.) su prilično ujednačeni i imaju sličan smjer.

Za potrebe ovog rada izdvojeno je nekoliko cjelina rezultata glavnog istraživanja na kojima se mogu temeljiti preventivske aktivnosti na razini pojedinih lokaliteta i Istarske županije.

Ovdje su navedeni samo neki rezultati odnosno neki pokazatelji važni za promišljanje preventivskih aktivnosti. Statistički značajne razlike u različitim odgovorima između roditelja i mladih (srednjoškolci) u više ispitivanih varijabli svakako su značajni. Tako se na primjer razlikuje percepcija roditelja i mladih po pitanju znanja roditelja kako mladi provode slobodno vrijeme. Roditelji (N=407) i mladi (N=489) najviše se slažu kada je u pitanju poznavanje prijatelja njihove djece, ali se značajno razlikuju u znanju o trošenju novca (45,2% : 23.3%), izlascima (48,2% : 31,9%) i provođenju slobodnog vremena (39,6% : 26,6%). Sve to omogućava zaključak kako roditelji imaju percepciju da «znaju», a mladi istovremeno to znanje roditelja vide u znatno manjem postotku. Slični rezultati (smjer podataka) dobiveni su u percepciji negativnih posljedica (sankcija) koje bi roditelji koristili kada bi njihova djeca manifestirala neke oblike rizičnih ponašanja (korištenje alkohola i droga, neodgovorno seksualno ponašanje, nasilno ponašanje, izostajanje iz škole, činjenje kaznenih djela). Dok roditelji u puno većem postotku misle da bi kaznili svoje dijete kada bi se ono rizično ponašalo, mladi imaju percepciju da bi ih roditelji nešto rjeđe kažnjavali. Najveće razlike u percepciji "hoću li biti kažnjen" vidljive su u odnosu na "korištenje alkohola", a najmanje u varijabli "korištenje droga" i "činjenje kaznenih djela". Drugim riječima, mladi misle da su roditelji, s obzirom na navedena rizična ponašanja, najtolerantniji prema korištenju alkohola i neodgovornom seksualnom ponašanju dok su manje tolerantni prema korištenju droga i činjenju kaznenih djela. Slično se pokazalo i u procjeni stavova roditelja o rizičnim ponašanjima. Navedeno potvrđuju i podaci koji govore o procjeni mladih i roditelja o učestalosti razgovaranja o rizičnim ponašanjima. I jedni i drugi misle da se najčešće razgovara o upotrebi droga, a najmanje o odgovornom seksualnom ponašanju i napuštanju škole. Zanimljiv je podatak koji govori o tome da roditelji procjenjuju da o rizičnim ponašanjima češće razgovaraju s mladima nego što to procjenjuju mladi. Naime, budući se mišljenja i stavovi mladih razlikuju od mišljenja i stavova njihovih roditelja, a ta mišljenja i stavovi predstavljaju važna polazišta za razvoj djece i mladih, valja postaviti temelje za određivanje jasnih granica i očekivanja koja u pravilu postavljaju važni odrasli, a mladi ih krše to više što granica i očekivanja u realnom svijetu nema dovoljno niti se o njima razgovara.

Učitelji i nastavnici osnovnih i srednjih škola (N=417) procjenjivali su svoju kompetentnost u radu, odnosno vlastiti osjećaj kompetentnosti. Vidljivo je da se najkompetentnije osjećaju kada je u pitanju prenošenje sadržaja, dok se manje kompetentnima procjenjuju kada je u pitanju sposobnost motiviranja učenika i pomoć roditeljima da pomognu svojoj djeci oko školskih zadataka.

Roditelji (N=473) također vide školu kao zadovoljavajuću u smislu sadržaja, zatim fizičke sigurnosti djeteta u školi te urednosti i održavanosti samog školskog okruženja, ali ističu nezadovoljstvo zbog premalo prilika za uključivanje roditelja u školu i poboljšanje rada škole. Iako roditelji govore kako su zadovoljni sigurnošću njihovog djeteta u školi, istovremeno 7% djece (N=300) izjavljuje kako se u školi osjećaju nesigurnima, misleći pritom na

fizičku i psihološku sigurnost. Čini se kako postoji različitost u percepciji sigurnosti školskog okruženja od strane roditelja i djece, a kako su djeca ta koja se svakodnevno nalaze u školama može se pretpostaviti da je ona ipak veći izazov u smislu snalaženja za djecu nego što to vide njihovi roditelji. Takva, recimo "slabija upućenost" roditelja o svakodnevnom životu u školi može slijediti iz njihove slabije uključenosti u školska zbivanja, što i sami primjećuju. Veća uključenost roditelja u aktivnosti i odlučivanja na razini škole i razreda pridonijela bi vjernijoj slici škole, a istovremeno utjecala na unaprijeđivanje školskog okruženja na zadovoljstvo svih zainteresiranih strana – učitelja, učenika i roditelja.

Učenici osnovnih i srednjih škola (N=529) koji su također procjenjivali kvalitetu školskog okruženja vide ono što rade i uče u školi korisnim, ali im škola ne predstavlja izazov i osjećaju da su slabije uključeni u život škole kada je u pitanju donošenje odluka vezanih za školu i poboljšanje škole. Također izjavljuju da im učitelji nastavu ne čine baš zanimljivom i da teško nalaze načine da im nejasna područja sadržaja dodatno objasne, što govori kako učitelji i nastavnici procjenjuju svoju kompetentnost u pitanju prenošenja sadržaja većom nego li to vide njihovi učenici.

Kada je u pitanju procjena zajednice, iz rezultata je vidljivo da se mladi (N=489) osjećaju sigurnijima u zajednici od građana (N=367), ali istovremeno mladi percipiraju više rizika u smislu dostupnosti alkohola i droga. Također je vidljivo da mladi procjenjuju da su građani tolerantniji na rizična ponašanja nego što to procjenjuju sami građani. Slično kao i kod procjene obiteljskog okruženja, najveći rizik predstavlja razlika između percepcija građana i mladih posebno s obzirom na činjenicu da su građani (odrasli) oni koji bi trebali poduzimati korake prema osnaživanju zajednice s ciljem zaštite i brige za djecu i mlade.

Kako je cilj ovog znanstvenog projekta identificirati rizične i zaštitne čimbenike na individualnoj razini, razini obiteljskog, vrtićkog/školskog okruženja, i na razini zajednice, to ovi podaci služe procjeni potreba za različitim razinama preventivskih aktivnosti. Ovi rezultati su tek dio resursa (uz fokus grupe, epidemiološke podatke...) na osnovu kojih će se procjenjivati potrebe i djece i odraslih i lokalne zajednice i stvarati temelje za sveobuhvatne programe prevencije rizičnih ponašanja djece i mladih.

Iz navedenih rezultata moguće je prepoznati određene smjerove preventivskih ulaganja.

Jačanje lokalne zajednice za organizaciju prevencije poremećaja u ponašanju

Rad na jačanju lokalne zajednice, unutar ovog projekta, pratio je, uz određene modifikacije, Model za građenje učinkovitih preventivskih programa Zapadnog Centra za primjenu preventivskih tehnologija Centra za prevenciju ovisnosti (SAD).

U originalu, ovaj model se sastoji od 7 koraka : spremnost i mobilizacija zajednice, procjena potreba, postavljanje prioriteta, procjena resursa, određivanje područja djelovanja, pronalaženje najbolje prakse (programa) i evaluacija. Za potrebe projekta «Zajednice koje brinu kao model prevencije poremećaja u ponašanju» model je modificiran te projekt prati šest koraka kako slijede:

- 1) stvaranje timova koordinatora,
- 2) procjena potreba,
- 3) procjena resursa,
- 4) stvaranje prioriteta na lokalitetu,
- 5) stvaranje modela prevencije poremećaja u ponašanju,
- 6) implementacija modela prevencije poremećaja u ponašanju.

U sadašnjoj fazi projekta odrađena su prva tri koraka koja su i detaljnije u tekstu opisana, dok se ostali planiraju ostvariti u sljedećem razdoblju i prikazane su samo planirane aktivnosti.

Stvaranje timova koordinatora

U drugoj godini projekta, koja je ujedno bila i prva godina rada na lokalitetu Istre, projekt je prezentiran svim stručnjacima koji se bave djecom i mladima te ključnim ljudima na četiri odabrana lokaliteta. Nakon prezentacije imenovani su stručnjaci/ključni ljudi kao koordinatori za općine, gradove ili šire lokalitete. Organizacijska struktura projekta prikazana je na slici 1.

Stvaranje timova koordinatora imalo je za cilj, osim mobilizacije zajednice, stvoriti regionalnu koaliciju za prevenciju koja će promovirati preventivsku znanost, zastupati prevenciju poremećaja u ponašanju te pružiti stručnu i drugu podršku implementaciji projekta u zajednici.

Tim koordinatora****(17 članova), a kasnije i stručni (ekspertni) timovi (6 članova koje vodi jedan koordinatorski član), nositelji su svih daljnjih aktivnosti na projektu, a s timom istraživača sastaju se svaka dva mjeseca (do sada 10 susreta u trajanju dva odnosno tri dana). Ti susreti bili su osmišljeni kao kratki seminari/edukacije (osobito u prvom dijelu projekta) kako bi se koordinatori osnažilo za posao koji ih očekuje, odnosno susreti na kojima su se razmjenjivale informacije prikupljene u raznim fazama projekta, gdje se radilo na prikupljenim podacima te gdje su se planirale aktivnosti za sljedeće razdoblje.

Slika 1. Organizacijska struktura projekta

Procjena potreba

Kako bi se procijenile potrebe na području Istarske županije, odnosno četiri izabrana šira lokaliteta, provedeno je znanstveno istraživanje, prikupljeni su epidemiološki podaci te je održano više fokus grupe na svim lokalitetima. Znanstveno istraživanje (pilot i glavno istraživanje) provedeno je s 13 upitnika, a ispitanici su bili djeca i mladi, njihovi roditelji, odgajatelji, učitelji, građani i ključni ljudi. Preliminarni podaci istraživanja predstavljeni su na svim širim lokalitetima tijekom proljeća 2005. godine. Nadalje, prikupljeni su svi relevantni epidemiološki podaci koje redovito prate resor obrazovanja, socijalne skrbi, zdravstva, policije, odvjetništva, sudstva. Prikupljani su prvenstveno podaci koji se odnose na prošlu godinu, iako je u nekim resorima bilo moguće dobiti i podatke koji govore o trendovima kretanja (više godina unatrag) određenih pojava/ponašanja te se time dobila dodatna kvaliteta. Fokus grupe su provedene s mladima, stručnjacima i građanima na svim lokalitetima te su se na taj način dobili kvalitativni podaci o potrebama u pojedinoj lokalnoj zajednici. Objedinjujući ova tri izvora podataka dobivena je jasna slika rizičnih i zaštitnih čimbenika na lokalitetima.

Procjena resursa

Obzirom na procjenu potreba, procjena resursa je trebala odgovoriti na pitanja «Koji resursi postoje u zajednici?» i «Zadovoljavaju li oni potrebe zajednice?». Procjena resursa započela je stvaranjem liste i opisom aktivnosti institucija i programa koji pružaju pomoć i podršku djeci/mladima i važnim odraslima u njihovim životima (roditelji, obitelji, odgajatelji, učitelji). Na temelju popisa vrši se analiza dostupnih resursa s obzirom na procjenu potreba (analiza nije u potpunosti gotova, te se planira završiti do jeseni kako bi se moglo prići sljedećem planiranom koraku). Cilj ovoga koraka je - a u odnosu na procjenu potreba - identifikacija prednosti i nedostataka u dostupnim resursima te identifikacija resursa koje je potrebno razviti. Nadalje, obzirom na programe koji se već provode u lokalnoj zajednici, cilj je napraviti listu obećavajućih programa (programi koji pokazuju neke pozitivne rezultate), učinkovitih programa (konstantno pokazuju pozitivne rezultate, duže vrijeme se primjenjuju i stalno se evaluiraju) i model programa (uspješni programi koji su dostupni za upotrebu i imaju dostupnu tehničku pomoć od strane autora programa). Postojanje takve liste omogućilo bi brzo i učinkovito odgovaranje na potrebe koje se identificiraju (sada ili u budućnosti) u svakoj lokalnoj zajednici.

Preostali koraci planirani za sljedeće projektne godine.

Postavljanje prioriteta na lokalitetu imati će za cilj odrediti u kojem smjeru će se djelovati kroz buduće razdoblje, odnosno koji su to rizici/rizična ponašanja koja predstavljaju glavni problem na lokalitetu, odnosno, ako govorimo na razini univerzalne prevencije, koja ponašanja/vještine treba jačati kako bi se podupirao zdrav i pozitivan razvoj djece/mladih. Prioriteti će se postaviti na osnovi prethodnih koraka na lokalnim razinama i na razini Istarske županije.

Stvaranje modela prevencije poremećaja u ponašanju i Implementacija modela prevencije poremećaja u ponašanju. Posljednja se dva koraka temelje na svim prijašnjim koracima. Kako je ovo prvi put da se ovakav ili sličan model razvija u Hrvatskoj zamišljeni teorijski model potrebno je testirati. Učinkovitost modela podrazumijeva razvijene i dokazano učinkovite resurse (prvenstveno programe ali i dostupno i učinkovito pružanje pomoći i podrške od strane državnih, regionalnih i lokalnih institucija) kako bi svaka lokalna zajednica bila u mogućnosti odgovoriti na postavljene prioritete unutar modela. Drugim riječima, kako bi se osigurala učinkovitost implementacije modela u lokalnim zajednicama, iako Istarska županija ima prilično kvalitetnih resursa, potrebno je još raditi na povezivanju tih resursa i razvoju nekih novih programa koji će odgovoriti na specifične potrebe lokalne zajednice identificirane unutar modela. Tek tada moći će se ostvariti ideja projekta «Zajednice koje brinu kao model prevencije poremećaja u ponašanju» - ponuditi model prevencije poremećaja u ponašanju koji će se temeljiti na znanstvenim spoznajama, a koji će zaživjeti i postati kapital svake lokalne zajednice koja će sa svojim snagama i znanjima odgovoriti na potrebe svojih građana.

Umjesto zaključka

Djeca i mladi često se deklariraju kao važan interes u političkim istupanjima vodećih ljudi u zajednici. Koliko je taj interes stvaran i koliko je društvo spremno učiniti, druga je stvar. Moguća mjera pravog interesa za djecu i mlade mogao bi biti stupanj organizacije lokalne zajednice u cilju podržavanja pozitivnog razvoja djece i mladih i prevencije poremećaja u ponašanju. Koliko su ključni ljudi u zajednici spremni učiniti za djecu i mlade vidljivo je iz njihovih odluka koje direktno ili indirektno utječu na život djece i mladih.

National Clearinghouse on Families & Youth (1996) navodi osnovne principe koje službe/organizacije trebaju slijediti u kreiranju aktivnosti/programa/inicijativa za mlade u zajednici:

-Implementacija pristupa razvoja mladih može zahtijevati organizacijske promjene jer je to pristup koji počiva na paradigmi partnerstva mladih, roditelja i zajednice.

-Razvoj mladih zahtjeva zajedničku viziju za mlade i zajednicu. Određivanje i postizanje slaganja oko toga što zajednica želi za svoje mlade je podloga pristupa. Što je to što mladi trebaju kako bi se razvijali u zdrave, odgovorne i uključene odrasle i kako te potrebe mogu biti zadovoljene u kontekstu šire zajednice.

-Razvoj mladih zahtjeva suradnju. Niti jedna institucija u zajednici ne može sama obuhvatiti i odgovoriti na potrebe djece i mladih. Potrebna je suradnja među svim subjektima u zajednici, službi koje se bave djecom i mladima u zajednici, obrazovnim institucijama, policijom, ključnim ljudima u zajednici i mladim ljudima.

-Zastupanje u smislu osiguravanje pozitivne slike o mladima u medijima i u zajednici. U medijima je česta pojava senzacionalizma i nestručnog prezentiranja stručnih pitanja vezanih za djecu i mlade što utječe na oblikovanje stavova članova zajednice o mladima kao problematičnoj skupini u zajednici. Takvo gledanje trebalo bi biti zamijenjeno pozitivnom medijskom prezentacijom primjera koji govore o mladima kao o potencijalima jedne zajednice, o programima i aktivnostima koje se s tim u vezi poduzimaju.

-Pomak prema pristupu razvoja mladih zahtjeva educiranje stručnjaka koji rade s djecom i mladima, ključnih ljudi, obitelji i zajednice o razvoju mladih.

-Evaluacija indikatora razvoja mladih. Pretpostavka za implementiranje pristupa je postavljanje ciljeva i definiranje mjerljivih izlaza programa i akcija koje se na razini zajednice poduzimaju.

Upravo na ovim postavkama, kao i principima opisanim u radu, leži projekt "Zajednice koje brinu kao model prevencije poremećaja u ponašanju".

Samo organiziranje prevencije u zajednici kroz ovaj projekt je tek prvi korak u stvaranju zajednice/županije koja brine. Sljedeće što treba osigurati je uspješna implementacija modela u zajednici te održivost tako postavljenog modela kroz duži vremenski period. Održivost je moguće osigurati osnaživanjem zainteresiranih/odgovornih pojedinaca i grupa/službi, njihovim umrežavanjem, te podizanjem kvalitete i dostupnosti sustava pomoći i podrške za svu djecu i mlade. Navedene uvjete za održivost modela, projekt je podržavao stvaranjem Regionalne koalicije za prevenciju, te posebno Centrom za prevencijsku praksu kao potencijalnog koordinacijskog tijela.

**Bili su to projekti: Evaluacija modela tretmana osoba s poremećajima u ponašanju (1990. - 1995., posebno pod tema Integralna metoda u radu s djecom predškolske dobi i njihovim roditeljima); Modeli intervencija u svrhu prevencije poremećaja u ponašanju djece, mladih i odraslih u RH (1996.-2001., posebno dio Od primarne prevencije do ranih intervencija) i na kraja Zajednice koje brinu kao model prevencije poremećaja u ponašanju (2002. - 2005., produžava se i dalje)*

***Istraživački tim osim glavnog istraživača čine: Martina Ferić Šlehan i Valentina Kranželić Tavra (znanstvene novakinje), Branko Nikolić (zadužen za obradu podataka) te Bojan Dekleva kao konzultant (znanstvenik i profesor na Sveučilištu u Ljubljani Pedagoška fakulteta Odeelk za Socijalnu pedagogiku)*

****Upitnik o ponašanjima djece predškolske dobi (SCBE), Upitnik za odgajatelje, Upitnik za djecu i mlade (CHKS), Kvaliteta škole (učenici OŠ), Kvaliteta škole (učenici SŠ), Kvaliteta škole (učitelji), Kvaliteta škole (roditelji), Upitnik za učitelje, Upitnik za stručne suradnike, Upitnik za roditelje, Upitnik za mlade, Upitnik o Vašoj zajednici, Upitnik za ključne ljude*

*****Sonja Grozić Živolić, Eni Modrušan, Boris Demark, Vesna Kordić, Ines Puhar, Ivan Babić, Ružica Lazić, Klara Švraka, Neda Hinić, Sandra Vlahov, Marijana Krbavac, Tihana Mikulčić, Mirko Gortan, Ivan Topolnjak, Aleksej Mišan, Melita Gašpartić*

Literatura

Bašić, J., Janković, J. (ur.) Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži. Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladih. Zagreb, 2000.

Janković, J., Bašić, J. (ur.) Prevencija poremećaja u ponašanju djece i mladih u lokalnoj zajednici. Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladih. Zagreb, 2001.

Bašić, J., Janković, J. (ur.) Lokalna zajednica – izvorište Nacionalne strategije prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih. Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladih. Zagreb, 2003.

Bašić, J., Ferić, M., Kranželić, V. Od primarne prevencije do ranih intervencija. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2001.

Center for Substance Abuse Prevention – Western Center for the Application of Prevention Technologies, <http://casat.unr.edu/westcapt/bestpractices/index.htm>

National Clearinghouse on Families&Youth Reconnecting Youth & Community: A Youth Development Approach. Administration for Children and Families, U.S. Department of Health and Human Services. 1996, <http://www.ncfy.com/Reconnec.htm>.

Kontakt adresa:

Prof. dr. sc. Josipa Bašić
Mr.sc. Martina Ferić Šlehan
Mr.sc. Valentina Kranželić Tavra
Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet
Zagreb, Kušlanova 59a
mferic@erf.hr
Tel: 01/4551307
Fax: 01/4551307